

ВПЛИВ АСИМЕТРІЇ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

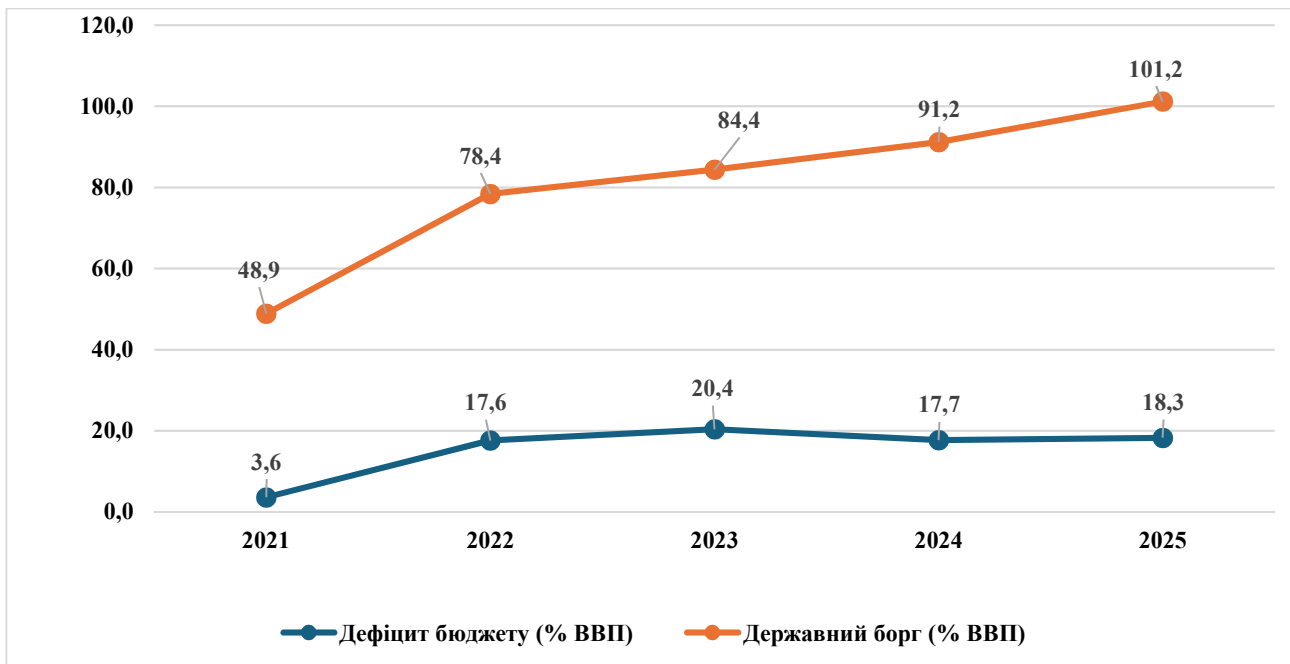
Однією з важливих проблем бюджетної політики України в умовах дії воєнного стану стало зростання впливу асиметрії фінансового простору на всі сфери публічних фінансів. Фінансовий простір прийнято розглядати як сукупність податкових, бюджетних і боргових можливостей держави для виконання основних функцій без суттєвого впливу на макроекономічну рівновагу в країні. Відповідно, фінансова асиметрія – це стан сфери публічних фінансів, коли фінансові права, зобов'язання перед громадою та можливості різних рівнів самоврядування або територіальних одиниць не узгоджені між собою [1]. В Україні ця асиметрія набула вже системного характеру, що значно обмежує внутрішню доходну базу бюджетів всіх рівнів та підвищує залежність місцевих бюджетів від системи трансфертів та дотацій. Унаслідок цього питання впливу асиметрії фінансового простору на трансформацію національної бюджетної системи є актуальним та своєчасним для наукового дослідження та управління.

Одним з основних негативних проявів асиметрії в сучасних умовах є розрив між фінансовою спроможністю реального сектору економіки та рівнем витрат консолідованого бюджету країни в умовах активної фази війни. Це відображається в основних показниках макроекономічного розвитку країни. Офіційні дані свідчать про те, що до початку активної фази війни (2021 р.) державний бюджет України не мав проблем з виконанням основних індикаторів бюджетно-податкової політики, передбачених Маастрихтськими постулатами. Після початку активної фази російсько-української війни пріоритети бюджетної політики принципово змінилися, а основні макроекономічні показники отримали негативні тренди. Основним завданням для уряду стало балансування між значними видатками на оборону й безпеку і необхідністю утримання економічної рівноваги для виживання держави.

Другим проявом асиметрії фінансового простору є залежність від зовнішніх джерел фінансування касових розривів державного бюджету. На рисунку 1 представлено динаміку дефіциту Державного бюджету та державного боргу за період з 2021 по 2025 рр. За аналізований період відбувалися якісні зміни у зовнішніх джерелах допомоги Україні – відбувається поступова зміна формату з грантового на кредитний. Як наслідок, показники державного боргу системно зростають.

Третій тип асиметрії – це регіональна або просторова. Цей тип асиметрії суттєво впливав на сферу публічних фінансів ще до початку активної фази війни, але в умовах часткової окупації частин Харківської, Дніпропетровської, Луганської, Донецької, Запорізької, Херсонської та Одеської областей отримав особливого розвитку. В країні фактично сформувалася біполярна система розвитку регіональних бюджетів – коефіцієнт варіації доходності місцевих бюджетів між областями сягнув максимальних значень [3].

Одним із наслідків асиметрії фінансового простору стала зміна логіки бюджетного процесу в Україні. До початку активної фази війни вона орієнтувалася переважно на балансування між соціальними, інвестиційними та макрофінансовими цілями. Після 2022 року пріоритети було переведено на підтримку обороноздатності, підтримку постраждалих від військових дій та ВПО, забезпечення базових державних функцій. В таких умовах трансформація знаходить прояв у короткостроковому бюджетному маневруванні, оперативному перерозподілі ресурсів та замороженні програм розвитку. А зростання залежності від зовнішніх джерел фінансування формує нові ризики – перенесення існуючих асиметрій у майбутні бюджетні періоди та зростання боргового тиску на сферу публічних фінансів у довгостроковому періоді [4; 5].

Рис. 2. Рівень державного боргу і дефіциту державного бюджету в Україні у 2021-2025 рр. (% ВВП)

Джерело: складено автором на основі [2]

Таким чином, асиметрія фіскального простору стала одним із системотворчих факторів трансформації бюджетної політики в умовах динамічного зовнішнього середовища. Саме вона пояснює сучасні тенденції розвитку сфери публічних фінансів та дозволяє формувати стратегію управління зовнішнім фінансуванням, державним боргом, інфляційними процесами і складною системою міжбюджетних трансфертів в країні. Тому, навіть у повоєнний період, ефективність бюджетної політики буде визначатися не стільки обсягами мобілізованих і залучених ресурсів, скільки здатністю фіскальних органів зменшувати структурні дисбаланси між доходами та видатками, між окремими територіальними громадами, між потребами оборони і витратами на відбудову.

Список використаних джерел

1. Кужелєв М. О., Нечипоренко А. В. Місцеві бюджети в Україні в умовах воєнного стану: фіскальна асиметрія та вплив на соціально-економічну стабільність громад. Вплив воєнного стану та політика повоєнного відновлення України: національні стратегії, регіональна безпека та стійкість громад : колективна монографія / за заг. ред. В. Ю. Медвідь, Д. В. Дячкова, О. А. Галича та ін. Полтава : Астрая, 2026. Підрозд. 1.2. С. 24-34.
2. Державний борг України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>
3. Кужелєв, М. О., Нечипоренко, А. В. Міжбюджетні трансферти в Україні в умовах воєнного стану: фіскальна асиметрія та перспективи розвитку. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2025. №11. С. 322–336. <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2025-11-322-336>
4. Бюджетна декларація на 2025–2027 роки : схвалено постановою Кабінету Міністрів України від 28 червня 2024 р. № 751. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/668/27c/b9b/66827cb9b9727852406150.pdf>
5. Національна стратегія доходів до 2030 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1218-р. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223>